

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

50

Brno 2009

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 50
Volume 50

Číslo 1–2
Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttka, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Soňa Klanicová, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Olga Lečbychová,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Fotografie levalloiského hrotu nalezeného při výzkumu paleolitické lo-
kality Tvarožná-Za školou. Srov. studii P. Škrdly a kol. obr. 5:1. Foto
J. Špaček.

*A foto of the Levallois point found in the Paleolithic site Tvarožná-
Za školou. See the study of P. Škrdla et. al. Fig. 5:1. Photo by J. Špaček.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz

Webové stránky s pokyny pro autory: <http://www.iabrno.cz/pv>

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vydáno v Brně roku 2009

Copyright ©2009 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Literatura

Kovárník, J. 1984: Terénní archeologický průzkum na jižní a jihozápadní Moravě. *Přehled výzkumů 1982*, 94–100.

Summary

An isolated endscraper (Fig. 4) made of erratic flint was found during earthmoving works for the construction of a new Masaryk University campus.

BRNO (K. Ú. KNÍNIČKY, OKR. BRNO-MĚSTO).

„Sokolské koupaliště“. Mladý paleolit. Ojedinelý nález. Povrchový průzkum.

Povrchovým průzkumem byl v trati „Sokolské koupaliště“ nalezen fragment recentně poškozeného patinovaného artefaktu zřejmě mladopaleolitického stáří, který byl pravděpodobně zhotoven z moravského jurského rohovce. Typologicky se jedná o fragment rydla. Bližší popis nálezu a okolností je uveden v kapitole Neolit.

Příspěvek vznikl za podpory GAČR č. 404-09-H020 a GAČR č. 205/06/1024.

Karel Kirchner, Martin Kuča

Summary

An isolated stone artifact made from Moravian Jurassic chert was found in Sokolské koupaliště field near Brněnská přehrada (water reservoir).

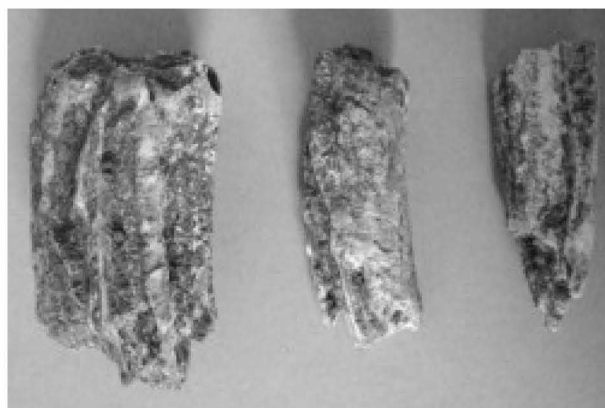
BRNO (K. Ú. LÍŠEŇ, OKR. BRNO-MĚSTO)

„Čtvrť“, „Hrubé podsedky“. Počátek mladého paleolitu. Sídliště. Povrchový průzkum, ověřovací sondáž.

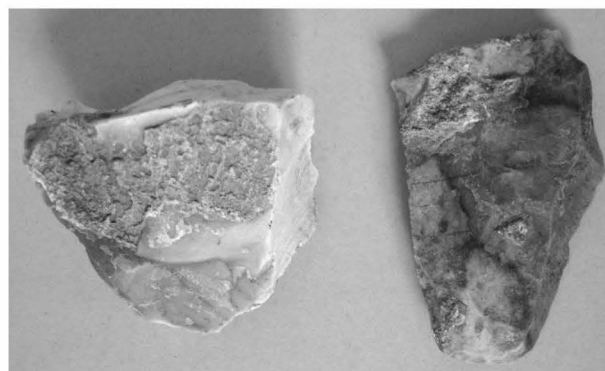
Lokalita, známá v literatuře jako Líšeň-Čtvrť, zahrnuje dle mapy Stabliního katastru polní tratě „Přední čtvrťky“ (v okolí kóty Čtvrť – Swiertie Berg) a „Ausky“ (jižní část pole směrem k mezi nad tratí „Kriežmusy“). Východně, oddělená polní cestou z Líšně do Podolí, je trať „Hrubé podsedky“ (cf. Oliva 1985).

Lokalita byla objevena někdy v 30. letech 20. století (Schirmeisen 1932 zmiňuje nálezy mezi Stránskou skálou a Líšní, není ale jisté, zda-li jde o Čtvrť). Naleziště sledovala řada sběratelů a podstatné kolekce shromáždili zejména P. a R. Ondráčkovi, R. Klíma a další. Povrchovému průzkumu lokality se v různých obdobích věnovali i autoři tohoto příspěvku, konkrétně P. Škrdla v 80. a 90. letech 20. století (souhrnně Škrdla 2000) a P. Matějec na počátku 21. století (dosud nepublikováno, kolekce bude předmětem referentovy bakalářské práce). Průzkumy pokračují dodnes (např. Mlejnek, příspěvek v tomto čísle). Bohaté nálezy publikovali zejména K. Valoch (1962) a J. Svoboda (1987).

Lokalita byla vždy považována za povrchovou, a přestože je známo, že v její severní části jsou v podloží spraše,

Obr. 5: Líšeň. Fossilní koňské zuby. Fig. 5: Líšeň. Fossil horse teeth.

Obr. 6: Líšeň. Artefakty s vysráženým uhličitánem vápenatým. Fig. 6: Líšeň. Artifacts covered by calcium carbonate.

sondáže s cílem nalezení stratifikované polohy s artefakty nebyly úspěšné (cf. Svoboda 1985). Pouze přibližně 1 km severozápadně od kóty Čtvrť zdokumentoval B. Klíma (1959) přítomnost indiferentních úštěpů 80 cm hluboko ve spraši, které ale s osídlením Čtvrť pravděpodobně nesusvisí. Proto bylo překvapením, když P. Matějec oznámil nálezy fosilních koňských zubů (*Equus germanicus*; za určení jsme zavázáni M. Nývltové Fišákové) v doprovodu artefaktů štípané kamenné industrie z prostoru jihovýchodně od kóty Čtvrť. K prvnímu nálezu zubů došlo již roku 2006 (jedna celá stolička a fragment další stoličky), v roce 2007 byl v silně fragmentálně zachovalém stavu nalezen další zub a z průzkumu v roce 2008 pocházejí dva celé zuby (obr. 5). Pokaždé bylo místo nálezu podrobně zaznamenáno. Protože jsou fosilní zuby na lokalitě indikátorem existence intaktních vápničných poloh, přistoupilo se k opakovanému (nejprve povrchovému) průzkumu okolí místa, kde byly zuby nalezeny. Při podrobné analýze artefaktů štípané kamenné industrie z prostoru nálezu fosilních koňských zubů bylo konstatováno, že se na povrchu řady artefaktů dochovala krusta tvořená vysráženým uhličitánem vápenatým (obr. 6) – tedy další nesporná indicie intaktního nálezového horizontu v podloží. Místo bylo několikrát navštíveno a byla získána nevelká kolekce kamenných artefaktů. Nálezy vystupují na svazích mírné deprese, snad nejsvrchnější partie zaorané strže, která směřuje směrem k Podolí. Za pozornost stojí skutečnost, že v tomto prostoru nebyly žádné artefakty dřívě nalézány (nepubl. poznámky P. Škrdly z 90. let). Později jsme přistoupili k zaměřování každého nalezeného

Obr. 7: Líšeň. Sonda LC01. Šipky označují artefakty. Fig. 7: Líšeň. Test pit LC01. Arrows indicate artifacts.

artefaktu a ukázalo se, že vyorávané artefakty se koncentrovaly v okolí stejné vrstevnice po celém obvodu strže a podporovaly domněnku o přítomnosti stratifikované vrstvy (zaměřování bylo prováděno pouze v trati „Hrubé podsedky“). Obvod strže v trati Hrubé podsedky byl sledován již od r. 2004. Zatímco z prvního roku průzkumu pocházejí pouze 4 paleolitické artefakty, v následujícím roce 2005 byla artefaktů paleolitického stáří nalezena desítka. I v následujících dvou letech 2006 a 2007 se počet vyorávaných artefaktů zvyšoval a jejich plošný rozptyl se rozšiřoval. Nejpočetnější soubor (65 ks) z tohoto místa pochází z roku 2008. Je tedy možné konstatovat, že počet nalázaných artefaktů se v těchto místech každým rokem navyšuje a jejich koncentrace se rozšiřuje. Jev je způsoben pravděpodobně nejen intenzivní zemědělskou činností, ale i přírodními erozními vlivy.

V místě nálezů fosilních zubů byla v měsících září, říjnu a prosinci 2008 vyhloubena série 7 sond s cílem ověřit stratigrafickou pozici nálezů. Šest sond bylo vyhloubeno ve vzdálenosti 135–150 m východojihovýchodně kóty Čtvrtě, jedna sonda (LC07) pak 170 m východně kóty Čtvrtě již v trati „Hrubé podsedky“. Dvě ze sond zachytily koncentraci nálezů situovaných v reliktích intaktních sedimentů těsně pod ornici (LC01 – obr. 7 a LC03), další dvě pouze ojedinělé artefakty (LC05, LC07) a tři byly zcela bez nálezů. Pouze v jedné ze sond jsme zachytili rozptýlené uhlíky (LC06), ale vzhledem k absenci artefaktů v této sondě jejich vztah k paleolitickému nálezovému horizontu není jistý. K ověření stratigrafické pozice nálezů bude třeba provést větší odkryv, který je plánován na léto 2009 v prostoru sondy LC01. Geografická souřadnice sondy LC01 je 49°11.762'N, 16°42.376'E (WGS-

84). Geografická souřadnice sondy LC07 v trati Hrubé podsedky je 49°11.785'N, 16°42.400'E (WGS-84).

Z nálezů, které byly získány ze sondy LC01, stojí za pozornost jednopodstavové jádro z rohovce typu Stránská skála (obr. 8: 6) a hrubé drásadlo z křemene (obr. 8: 9). Povrchovým průzkumem v místě sond byly mimo jiné získány další artefakt z křemene – levalloiské jádro (obr. 8: 4), strmě retušované škrabadlo na krátkém ústěpu pravděpodobně eratického silicitu (obr. 8: 1), další škrabadlo z blíže neurčené opál-chalcedonové zvětraliny (obr. 8: 3) a série artefaktů z rohovce typu Stránská skála – distální zlomek ventroterminálně retušovaného hrotu (obr. 8: 2), škrabadlo na levalloiském ústěpu (obr. 8: 5), jednopodstavové jádro (obr. 8: 7), strmě retušované škrabadlo na čepeli z hrany jádra (obr. 8: 8) a protisměrně těžené jádro (obr. 8: 9). Z technologicko-typologického pohledu jsou přítomny artefakty typické pro bohunicien, ale přítomnost jednopodstavových jader a strmě retušovaných škradel signalizuje i možnou přítomnost aurignacienu, která je zřejmá i z povrchové kolekce (cf. Škrdla 2000).

Úspěšné sondáže naznačily potenciál lokality Líšeň-Čtvrtě respektive Hrubé podsedky pro další výzkumy časně mladopaleolitického osídlení brněnské kotliny. Proto plánujeme větší odkryv na léto 2009.

Výzkum byl realizován za podpory grantového projektu GA AV ČR č. A800010801.

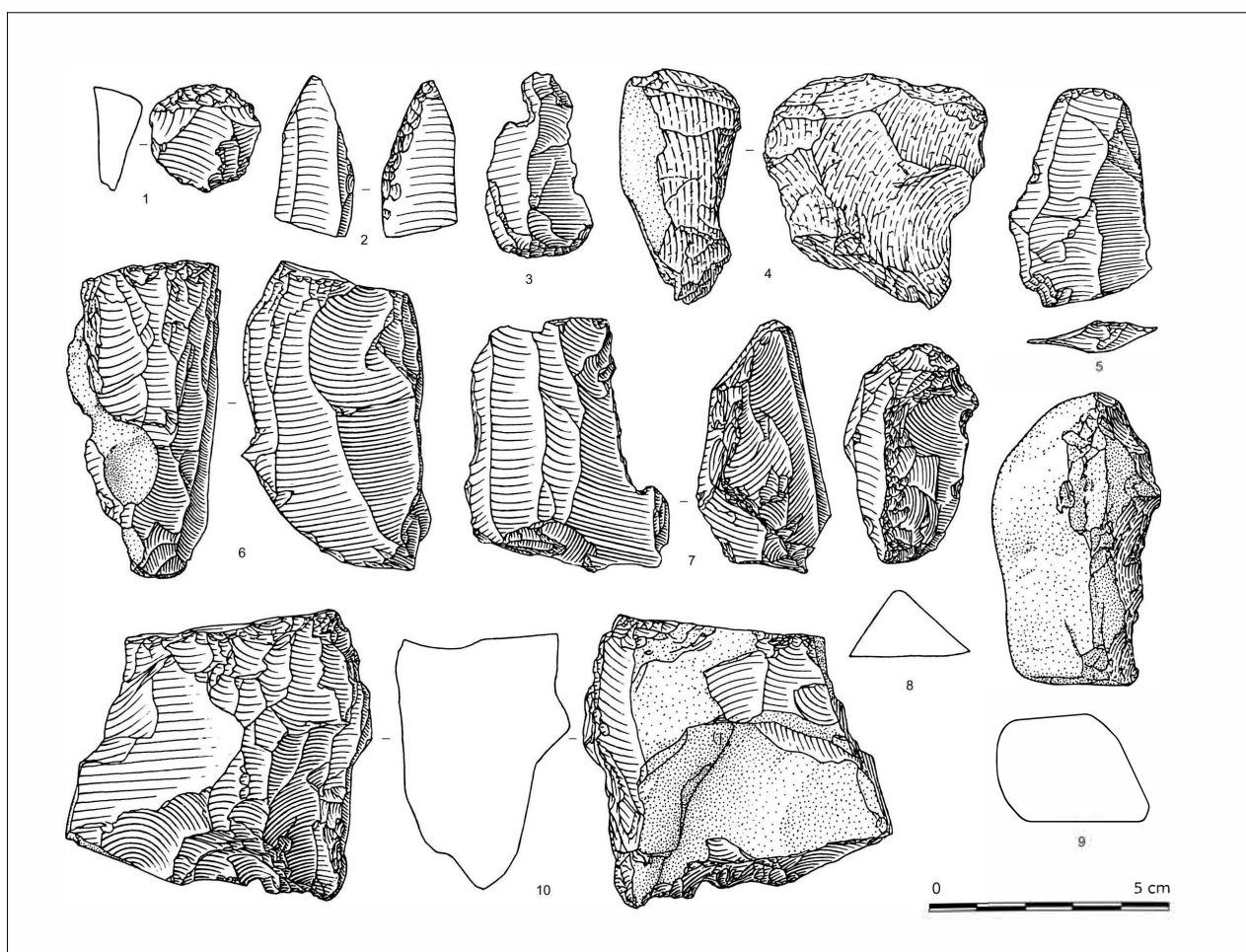
Petr Škrdla, Petr Matějec

Literatura

- Klíma, B. 1959: Brno-Líšeň. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 2731/59. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archeologický ústav AV ČR, Brno.
- Schirmeisen, K. 1932: Vorgeschichtsfunde aus dem Brünnener Gebiet und aus Südmähren. *Zeitschrift der deutschen Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesiens* 34, 102–112.
- Oliva, M. 1985: Příspěvek k lokalizaci paleolitických nálezů v okolí Brna-Líšeň (okr. Brno-město, Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 1983, 19–21.
- Svoboda, J. 1985: Průzkum v okolí Stránské skály (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 1983, 21–22.
- Svoboda, J. 1987: *Stránská skála. Bohunický typ v brněnské kotlině*. Studie AÚ ČSAV Brno 14. Praha: Academia.
- Škrdla, P. 2000: Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 41, 71–76.
- Valoch, K. 1962: Archaické industrie mladšího paleolitu z okolí Brna. *Časopis Moravského muzea, Sci. soc.* 47, 5–34.

Summary

Líšeň-Čtvrtě represents a well-known Paleolithic surface site (e.g. Valoch 1962; Svoboda 1987; Škrdla 2000). A recent survey by Petr Matějec has yielded a series of fossil horse teeth (*Equus germanicus*) fragments (Fig. 5) and artifacts covered by calcium carbonate (Fig. 6) – both indicators of intact layers. Therefore, we

Obr. 8: Líšeň. Vybrané artefakty. 6, 9: Sonda LC01, ostatní povrchové nálezy z okolí sond. **Fig. 8:** Líšeň. Selected artifacts. 6, 9: Test pit LC01, other items are surface finds from the vicinity of test pits.

dug a series of test pits during fall and winter of 2008 and we discovered artifacts within intact layers (Fig. 7, 8). The excavation of the site is planned for summer 2009.

BRNO (K. Ú. LÍŠEŇ, OKR. BRNO-MĚSTO)

Líšeň I, „Čtvrtě“. Bohunicien. Sídliště. Povrchový průzkum.

Dne 28. října 2008 proběhl další ze série povrchových sběrů v okolí Líšně (srov. Mlejnek 2007, 2008), při kterém jsme se opět zaměřili zejména na centrální lokalitu Líšeň I-Čtvrtě. Výsledkem byl nález 73 paleolitických a dvou nepatinovaných, patrně postpaleolitických kusů štípané industrie. Ze surovinového hlediska opět převládal lokální rohovec typu Stránská skála (66 %), doplněný rohovcem typu Krumlovský les (14 %), jehož zdroje se mimo jiné nacházejí také v okolí Líšně (Hády), spongolitem (12 %) a drahanským křemencem (5 %). Jeden zlomek čepele byl zhotoven ze silicitu z glacigenních sedimentů a jedna čepel je vyrobena z blíže neurčeného zvětralého materiálu.

Z technologického hlediska se opět potvrdilo, že se jedná o lokalitu zaměřenou na zpracování rohovce typu Stránská skála (Mlejnek 2008). Z technologických kategorií mezi artefakty výrazně dominovaly neurčitelné zlomky a odpad (60 %). Jeden z důvodů je jistě také fakt, že se jedná o povrchovou lokalitu, na které dlouholetá orba způsobila značnou fragmentárnost materiálu. Úštěpy

a zlomky úštěpů s bulbem byly zastoupeny ve 21 % případů, čepele, čepelky a jejich zlomky v 18 % a zlomek jádra byl v kolekci jen jeden. Jednalo se o fragment podstavy jádra z rohovce typu Stránská skála. Přesné zastoupení jednotlivých technologických kategorií i s udáním použité suroviny uvádí tabulka 1.

Z retušovaných nástrojů byl v souboru přítomen pouze distální fragment drobného mousterského hrotu ze spongolitu (obr. 9: 1). Levalloiský hrot nebyl, na rozdíl od předchozích let, nalezen žádný. Celkově nepřinesl povrchový průzkum příliš nových poznatků, spíše jen potvrdil starší tvrzení o charakteru industrie z této lokality.

Na základě nových poznatků o existenci intaktních vrstev na lokalitě (srov. článek P. Škrdly a P. Matějce v tomto čísle) byl na léto roku 2009 naplánován archeologický výzkum, jehož cílem je výrazně rozšířit poznatky o této významné paleolitické stanici.

Líšeň VII, „Kryčmasy“. Bohunicien. Sídliště. Povrchový sběr.

Dne 28. října 2008 byl proveden povrchový sběr také na lokalitě Líšeň VII-Kryčmasy, označované ve starší literatuře (Oliva 1981, 1985) jako Podolí I. Tato lokalita se sice nachází na hřebítku směřujícím od centrální stanice v poloze Čtvrtě k Podolí, leží však jednoznačně ještě na katastru Brna-Líšně (srov. Mlejnek 2006, 32), měla by se tak tedy nazývat. Nalezený soubor se skládá z osmi artefaktů, které doplňují kolekci z předchozího roku (Mlej-